

РЕФЕРАТ

**НА ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА СО НАСЛОВ „КОГНИТИВНО
ФУНКЦИОНИРАЊЕ И КВАЛИТЕТ НА ЖИВОТ КАЈ ПАЦИЕНТИ СО
ШИЗОФРЕНИЈА”, ПРИЈАВЕНА НА ФАКУЛТЕТ ЗА МЕДИЦИНСКИ НАУКИ,
УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП**

Со Одлука број 0206-616/6 донесена на 6.10.2022 год., на 61. седница на Наставно-научниот совет на докторски студии на Кампус 3, Факултет за медицински науки при Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, формирана е Комисија за оценка и одбрана на докторската дисертација со наслов „Когнитивно функционирање и квалитет на живот кај пациенти со шизофренија”, на англиски јазик „Cognitive functioning and quality of life in patients with schizophrenia”, пријавена и изработена од кандидатот д-р Имран Мемеди, студент на трет циклус на студиска програма Невронауки, во состав:

- д-р Сашо Стојчев, редовен професор, Медицински факултет, Универзитет „Св. Кирил и Методиј” - Скопје, претседател;
- д-р Ленче Милошева, редовен професор, Факултетот за медицински науки, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, интерен ментор и член;
- д-р Кнегиња Рихтер, редовен професор, Георг-Симон Технички универзитет, Приватен медицински универзитет Парацелзиус, Нирнберг, Германија, екстерен ментор и член;
- д-р Гордана Станковска, редовен професор, Факултет за медицински науки, Универзитет во Тетово, член;
- д-р Валентина Велкоска Накова, вонреден професор, Факултетот за медицински науки, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, член.

Комисијата во горенаведениот состав го разгледа доставениот материјал и го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Анализа на трудот

Докторската дисертација која е пријавена и доставена од страна на кандидатот д-р Имран Мемеди претставува оригинален труд кој согласно со Програмата на трет циклус студии на студиската програма Невронауки е напишана на 208 страници, во А4 формат, со вкупно 40 табели, 26 графикони и 423 библиографски единици.

Содржината во трудот ги опфаќа следните поглавја: Вовед, Преглед на литературата, Цел на истражувањето, Методи на истражувачката работа, Резултати, Дискусија, Заклучок, Додаток и Користена литература.

Во понатамошниот тек од овој извештај е даден краток осврт за секое поглавје од докторската дисертација од аспект на: научен придонес, апликативен придонес, начин на пишување и изнесување на материјалот и конзистентноста.

Воведниот дел од докторската дисертација д-р Имран Мемеди го започнува со определувањето на шизофренијата во научната литература како тешко, хронично, прогресивно и ендемо психотично растројство, кое се карактеризира со првични промени во однесувањето, а подоцна до израз доаѓаат психотичните и психомоторните симптоми, како и когнитивниот дефицит. Пристапот во објаснувањето на мултифакторската етиологија во последната декада е покомплексен со развојот на невронауката, која има еден посеопфатен приод што е насочен кон развој на различните методи на испитување и истражување на етиологијата, епидемиологијата, генетските и наследните фактори, неуроимидинг техниките, невроанатомските, неврофизиолошките, клиничките, неврокогнитивните и психосоцијалните истражувања. Истовремено е опфатено и развивање на проекти и истражувања насочени кон деинституцијализација и подобрување на квалитетот на живот со сеопфатен и мултидисциплинарен пристап.

Потоа следи делот Преглед на литература, во кој детално и јасно се опфатени најсигнификантните обележја на шизофренијата, епидемиологијата, етиопатогенезата, психопатолошката слика и главните симптоми. Опишани се дијагностичките критериуми за шизофренија и психофармаколошкиот и психотерапевтски третман, посебно со когнитивно-бихејвиоралната терапија. Конечно, акцентот е ставен на когнитивното функционирање и падот во когнитивната функционалност, покрај разните други позитивни и негативни симптоми, како и детално излагање за квалитетот на живот на пациенти со шизофренија, поткрепени со референцирање од научна литература и истражувања од оваа област. Со потпоглавјето за когнитивното функционирање и квалитетот на живот на овие пациенти, кандидатот д-р Имран Мемеди јасно ја дава научната основа од каде што произлегува проблемот на ова научно истражување.

Когнитивната функционалност кај пациентите со шизофренијата се согледува преку брзината на обработка на информациите, вниманието, меморијата, мислењето, процесот на учење, решавањето на проблемите и социјалната когниција. Таа се смета за важна и основна карактеристика кај скоро сите пациенти со шизофренија и се појавува уште во првата епизода на шизофренијата, но се среќава и во преморбидната фаза, а веќе во понапредната фаза когнитивниот дефицит е константен и не може да се смета за секундарен, туку како својствен на болеста. Доминантната концептуализација го карактеризира квалитетот на животот како мултидимензионален конструкт кој опфаќа физички, психолошки и социјални димензии на функционирањето, а кои субјективно се проценуваат. Светската здравствена организација квалитетот на живот го дефинира како перцепција на животните позиции на поединецот во контекст на културата и системот на вредности каде што тие живеат и во релација со нивните цели, очекувања, стандарди и грижи. Од перспектива на здравјето или болеста, квалитетот на живот се однесува на социјалната, емотивната и физичката благосостојба на пациентот во текот на лекувањето, како и на влијанието на болеста врз секојдневното функционирање на пациентот со шизофренија. Воедно, овој феномен значи дека пациентот со шизофренија не само што сака да го преживее критичниот момент во својот живот, туку и да продолжи да живее со одреден квалитет на живот. По деталните и прецизни определувања на когнитивната функционалност/ дисфункционалност кај пациенти со шизофренија, како и квалитетот на нивниот живот, д-р Имран Мемеди дава осврт на научната рамка и важноста да се проучува нивната поврзаност.

Постоенето на однос помеѓу когнитивните функции и квалитетот на животот кај пациенти со шизофренија се докажани во истражувања каде се најдени значајни корелации помеѓу квалитетот на живот и некои домени на когнитивното функционирање, како што се: меморијата, јазикот, вниманието, социјалното функционирање и решавањето на проблемите. Когнитивните тешкотии се моќен индикатор на функционалноста и се од суштинско значење за адаптивна способност во околината, што доведува до низок функционален статус кај пациентите со шизофренија.

По обемниот литературен преглед и во рамки на теоретско-емпириската рамка на истражувањето, кандидатот ги дефинира **Целите на истражувањето**.

Основните цели на ова научно истражување се:

- Да се утврди каква е поврзаноста помеѓу когнитивното функционирање и квалитетот на живот во првата епизода и со хроничниот тек на шизофренијата;
- Да се утврди кои домени на когнитивното функционирање влијаат врз квалитетот на живот кај пациенти со шизофренија;
- Да се утврди дали е присутна поврзаност помеѓу когнитивното функционирање и позитивните и негативните симптоми кај пациенти со шизофренија;
- Да се утврди врската меѓу психопатологијата и квалитетот на живот кај пациентите со прва епизода на шизофренија и хронична шизофренија;
- Да се согледа дали третманот влијае врз подобрување на когнитивното функционирање кај пациентите со прва епизода шизофренија.

За реализација на детерминираниите цели на својата докторска дисертација, во следното поглавје **Методи на истражувачката работа**, д-р Имран Мемеди ги презентира: дизајнот на студијата, материјалите и методите, како и карактеристиките на пациентите и

критериумите според кои се вклучени во оваа студија и детално го објаснува начинот на изведување на истражувањето.

По добивање на институционалната официјална согласност за спроведување на научното истражување, тоа е спроведено кај пациенти со шизофренија кои биле на болнички третман во ЈЗУ Психијатриска болница Скопје - Скопје и ЈЗУ Универзитетска клиника по психијатрија - Скопје во текот на 2021 година. Истражувањето е спроведено на примерок од 106 испитаници од машки и женски пол на возраст од 18 до 60 години по случаен избор, кои боледуваат од шизофренија според дијагностичките критериуми на Меѓународната класификација на болестите – МКБ 10. Испитаниците се поделени во две групи: пациенти со шизофренија во прва епизода на болеста и пациенти со хронична шизофренија. Првата група се состои од 53 пациенти со поставена дијагноза на шизофренија со прва епизода од кои 30 (56.60 %) се мажи и 23 (43.40 %) се жени. Втората група ја сочинуваат 53 пациенти со хронична шизофренија од кои 27 (50.90 %) се мажи и 26 (49.10 %) се жени.

Притоа, за потребите на истражувањето ги употребил следниве мерни инструменти: за проценка на позитивниот и негативниот синдром на шизофренијата (Scale for positive and negative syndrome for schizophrenia-PANNS), за проценка на когнитивното функционирање (Schizophrenia Cognition Rating Scale Manual – SCoRS) за квалитетот на животот (World Health Organization Quality of Life-BRIEF или WHOQOL-BRIEF) и прашалник кој содржи прашања кои се однесуваат на контролните варијабли (пол, години на возраст, брачен статус, ниво на образование и должина на траење на болеста).

За статистичка обработка на резултатите е користена програмата SPSS.

Во поглавјето **Резултати** кандидатот д-р Иман Мемеди ги систематизира резултатите од своето истражување и истите прегледно, концизно ги презентира во 40 табели и 26 графикони.

Низ поставените хипотези на истражувањето кандидатот ја прикажал понатамошната интерпретација и дискусија на резултатите. За појасно следење, евалуацијата на добиените резултати се одвива по домените на когнитивното функционирање, позитивниот и негативниот синдром и квалитетот на живот кај пациентите со шизофренија.

Кај двете групи на испитаници д-р Иман Мемеди ги разгледал и разликите во нивото на когнитивното функционирање, позитивните и негативните симптоми и квалитетот на живот во однос на полот, годините на возраст, степенот на образование, брачниот статус. Внатре во основната група, која ја сочинуваат пациентите со акутна и хронична шизофренија, ги утврдил разликите во поглед на когнитивниот дефицит и психопатолошките симптоми во однос на квалитетот на живот кај испитуваните субјекти.

Во согласност со една од целите на истражувањето, ги издвоил тие фактори, посредници, за кои се претпоставува дека влијаат врз текот на основното шизофрено заболување, когнитивното функционирање, квалитетот на живот и психопатолошките феномени кои се предиктори при нивно настанување. Со споредување кандидатот доаѓа до увид дека различни домени на когнитивното функционирање и психопатолошките феномени се изразени кај испитаниците со акутна и хронична шизофренија, што има одредено значење врз нивниот квалитет на живеење. Добиените резултати и заклучоци претставуваат потврда на некои претходни истражувања и можат да се доведат во врска со основните теоретски концепти дадени во трудот.

Делот Дискусија претставува интегрирана целина во која д-р Иман Мемеди успешно ги сублимира и дискутира добиените резултати, компарирајќи ги со референтни наоди од светски истражувања. Во овој дел добиваме јасна слика за теоретско-емпириската рамка на истражувањето, методолошкиот дел и секако потврда на претпоставените хипотези, со можност да следиме богатство од наоди од референтна литература.

Како природен след на овој дел е делот Заклучоци, во кој се претставени серија јасни и концизни заклучоци.

- Присутна е значајна разлика меѓу вкупниот скор на когнитивното функционирање кај пациентите со акутна и хронична шизофренија. Пациентите со акутна шизофренија имаат повисоки вредности во однос на субјектите со хронична шизофренија, што оди во прилог на поизразена когнитивна функционалност.

- Адекватниот третман со антипсихотична терапија доведува до подобрување на когнитивното функционирање кај пациентите со шизофренија, односно присутна е статистичка разлика во однос на вкупниот скор на когнитивното функционирање на пациентите со шизофренија пред и по третманот.
- Кај субјектите со акутна шизофренија присутна е позитивна поврзаност меѓу позитивната скала и вкупниот скор на когнитивното функционирање, добиен од страна на пациент и известувач, но негативна поврзаност меѓу позитивната скала и вкупниот скор на когнитивното функционирање, добиен од страна на интервјуер. Негативната скала е во позитивна корелација со вкупниот скор на когнитивното функционирање на пациент, известувач и интервјуер.
- Кај субјектите со хронична шизофренија присутна е позитивна поврзаност меѓу позитивната скала и вкупниот скор на когнитивното функционирање, добиен од страна на пациентот и интервјуер, но негативна поврзаност меѓу позитивната скала и вкупниот скор на когнитивното функционирање, добиен од страна на известувач. Негативната скала е во позитивна корелација со вкупниот скор на когнитивното функционирање на пациент, известувач и интервјуер.
- Кај субјектите со акутна шизофренија присутна е позитивна поврзаност меѓу негативната скала и вкупниот скор на квалитет на живот, физичкото здравје и социјалните релации; но негативна поврзаност меѓу негативната скала, менталното здравје и животните услови. Од друга страна, кај субјектите со хронична шизофренија присутна е позитивна поврзаност меѓу позитивната скала и квалитетот на живот, физичкото здравје, ментално здравје и социјалните релации; но, негативна поврзаност меѓу позитивната скала и животните услови. Негативната скала е во позитивна корелација со вкупниот скор на квалитет на живот и социјалните релации; но, има негативна поврзаност со физичкото здравје, менталното здравје и животните услови.
- Текот на шизофренијата влијае врз квалитетот на живот кај испитуваните субјекти. Колку подолго трае растројството, доаѓа до поизразено редуцирање на квалитетот на живот кај испитаниците со шизофренија.
- Кај субјектите со акутна шизофренија е присутна позитивна поврзаност меѓу квалитетот на живот и вкупниот скор на когнитивното функционирање, добиен од страна на пациент и интервјуер, но негативна поврзаност со вкупниот скор на когнитивното функционирање, добиен од страна на известувач. Кај субјектите со хронична шизофренија е присутна позитивна поврзаност меѓу квалитетот на живот и вкупниот скор на когнитивното функционирање, добиен од страна на пациентот, но негативна поврзаност меѓу квалитетот на живот и вкупниот скор на когнитивното функционирање, добиен од страна на информатор и интервјуер.
- Полот, возраста, образовното ниво, брачниот статус и психопатолошките симптоми влијаат врз квалитетот на живот и неговите домени кај испитуваните субјекти со шизофренија.
- Присутна е позитивна корелација меѓу полот, возраста, образовното ниво, брачниот статус и домените на когнитивното функционирање кај шизофрениите субјекти.
- Квалитетот на живот на субјектите со шизофренија зависи од психопатолошките симптоми на болеста. Негативните симптоми на шизофренијата претставуваат најважен предиктор на квалитетот на живот даден преку домените: физичко здравје, менталното здравје, социјални релации и животни услови.
- Истовремено, добиените истражувачки резултати ни покажуваат дека квалитетот на живот, даден преку домените: физичко здравје, ментално здравје, социјални релации и животни услови, зависи од сите домени на когнитивното функционирање. Секој домен има свое влијание врз квалитетот на живот на испитуваната популација.

Со ова кандидатот ја докажува поставената хипотеза дека квалитетот на живот кај пациентите со шизофренија е во тесна поврзаност со клиничките симптоми на болеста и когнитивното функционирање на испитуваните субјекти.

Последното поглавје во докторскиот труд претставува **Користена литература**, каде што се цитирани 423 библиографски податоци, главно од понов датум, но и базични литературни единици преку кои се добиваат соодветни сознанија за истражувачката актуелност на оваа тематика.

2. Научен придонес на докторската дисертација

Докторската дисертација е работена според Правилникот на трет циклус на студии и во неа постои конзистентност на деловите во рамките на целината. Добиените резултати статистички се обработени и презентирани на ефективен, концизен и разбирлив начин.

Заклучоците се конкретни и самите по себе можат да бидат мотив за понатамошни научни истражувања и клинички студии.

Оригиналниот придонес на овој докторски труд е во клиничко-апликативната и научна вредност. Ова е прво научно истражување со ваков предмет и цели на истражување во Република Северна Македонија. Со дозвола на авторите на инструментите и применувајќи соодветна психометриска постапка за испитување на психометриските карактеристики на применетите психодијагностички инструменти, во текот на истражувањето д-р Имран Мемеди применува психодијагностички инструментариум за проценка на когнитивното функционирање и квалитетот на живот кај пациентите со шизофренија кои досега не се употребени за истражувачки цели во нашата земја.

Клиничката апликативност се огледа во нудење на научна основа за подобар персонализиран третман и изработка на програми за подобро и навремено психоедуцирање и справување со когнитивната дисфункционалност, покрај другите пројавени симптоми. Дополнително, со примена на индивидуална КБТ психотерапија, како и со семејна системска психотерапија и вклучување на семејството се создаваат можности за подобар квалитет на живот кај пациентите со шизофренија. Врз основа на добиените резултати од истражувањето, д-р Мемеди предлага мерки за навремена превенција и подобрување, преку соодветен психофармаколошки и психотерапевтски третман, советување, лекување, рехабилитација и ресоцијализација.

Исполнетост на законските услови за одбрана на докторатот

По запишувањето на докторските студии, а пред одбраната на докторската дисертација д-р Имран Мемеди ги објавил следните рецензирани научни трудови:

1. Memedi, Imran and Miloseva, Lence (2021) *The impact of cognitive functioning on the quality of life in patients with schizophrenia*. Medical Journal Medicus, 26 (1). pp. 46-52. ISSN 1409-6366 UDC 61.

2. Memedi, Imran and Miloseva, Lence (2020) *Cognitive deficit, positive and negative symptoms in patients with schizophrenia*. Medical Journal Medicus, 25 (3). pp. 399-404. ISSN 1409-6366 UDC 61

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Комисијата за оценка и одбрана детално ја разгледа докторската дисертација со наслов „Когнитивно функционирање и квалитет на живот кај пациенти со шизофренија“ од кандидатот д-р Иман Мемеди и донесе заклучок дека истата претставува самостоен научен труд, со систематски разработена проблематика и оригинални научни истражувања и резултати. Докторската дисертација врз основа на содржината, обемот и постигнатото ниво на квалитет на научна работа ги исполнува сите условите за изработка на докторска дисертација.

Врз основа на изложеното, Комисијата има чест и задоволство да му предложи на Наставно-научниот совет на докторски студии на Кампус 3 да ја прифати позитивната рецензија на докторската дисертација со наслов „Когнитивно функционирање и квалитет на живот кај пациенти со шизофренија“ пријавена и изработена од кандидатот д-р Иман Мемеди и да одобри јавна одбрана на истата.

РЕЦЕНЗЕНТСКА КОМИСИЈА

Д-р Сашо Стојчев, редовен професор, Медицински факултет, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје, претседател, с.р.

Д-р Ленче Милошева, редовен професор, Факултетот за медицински науки, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, интерен ментор и член, с.р.

Д-р Кнегиња Рихтер, редовен професор, Георг-Симон Технички универзитет, Приватен медицински универзитет Парацелзиус, Нирнберг, Германија, екстерен ментор и член, с.р.

Д-р Гордана Станковска, редовен професор, Факултет за медицински науки, Универзитет во Тетово, член, с.р.

Д-р Валентина Велкоска-Накова, вонреден професор, Факултет за медицински науки, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, член, с.р.